
"Iračka kriza" i njezine posljedice

VLATKO CVRTILA*

Sažetak

Interes istraživača međunarodne sigurnosti za "Iračku krizu" nije prestao nakon završetka vojnih operacija u Iraku. Već su rasprave, vođene uoči vojne intervencije, o razlozima i instrumentima koje treba upotrijebiti u osiguranju međunarodne sigurnosti, ukazale na veličinu krize u kojoj se našla međunarodna zajednica. Analizom rasprava uočavaju se glavni elementi neslaganja između protivnika i zagovornika vojne intervencije u Iraku. Danas se međunarodna zajednica nalazi pred novim izazovom: poslijeratnoj obnovi poretka u Iraku. Postaje sve jasnije kako uz uspjeh ili neuspjeh te misije možemo vezati i razvoj odnosa u međunarodnoj zajednici.

Ključne riječi: "Iračka kriza", međunarodna zajednica, Europa, SAD, sigurnost

Uvod

"Iračka kriza" je otvorila mnoga pitanja u međunarodnoj zajednici, koja će biti predmetom znanstvenih istraživanja sljedećih godina. Prema svim obilježjima ona je redefinirala mnoge odnose i konstante u današnjem svijetu. Osim utjecaja na odnose među velikim silama, otvorila je mnoga pitanja o budućnosti svjetske organizacije (Ujedinjeni narodi), te mnogih regionalnih sigurnosnih poredaka (europski, bliskoistočni), ali i same budućnosti Iraka. "Iračka kriza" i sve ono što se veže uz nju, izazvali su i izazivat će još dugo veliku pozornost istraživača međunarodnih odnosa i međunarodne sigurnosti.

Osim spomenutih utjecaja na međunarodna zbivanja i odnose među glavnim akterima u međunarodnim odnosima, "Iračka kriza" imala je neizravni utjecaj na redefiniciju sigurnosnog poretka daleko izvan regije u kojoj se Irak nalazi – europskog poretka. On se zadnje desetljeće razvijao kao ključna odrednica stabilne, sigurne i jedinstvene Europe. Međutim, "Iračka kriza" je podijelila države zapadne Europe, ali i države "stare" (zapadne) i "nove" (istočne) Europe. Ovu podjelu izazvale su države Vilniuske skupine, koje su svr-

---

* Dr. sc. Vlatko Cvrtila, docent na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

stane u "novu" Europu (prema klasifikaciji visokih dužnosnika SAD-a), te koje su iskazale političku potporu SAD-u u "Iračkoj krizi".

Vojnom pobjedom saveznika i slamanjem tiranskog režima Sadama Husaina, otpočelo je novo razdoblje u povijesti Iraka. U ovom trenutku postoje mnoge nepoznanice budućeg razvoja odnosa među etničkim skupinama i njihovim političkim predstavnicima u Iraku. Saveznici će zasigurno morati uložiti velike napore kako bi odgovorili na sve izazove koji se javljaju na unutarnjem planu, te što prije pokrenuli obnovu Iraka na svim područjima. Bez brze uspostave funkcioniranja sustava nema ni uspješne obnove, a ni mira i stabilnosti države i šire regije.

Saveznička pobjeda u Iraku donijela je i znatne promjene u geostrateškim odnosima u regiji, te regionalnom sigurnosnom poretku. Već su sada vidljiva nova regionalna prestrojavanja, koja vrlo ozbiljno uzimaju u obzir nove realitete. Budućnost i odnosi u regiji uvelike će ovisiti o sljedećim faktorima: sposobnosti i učinkovitosti saveznika u izgradnji novog poretka u Iraku; spremnosti iračkih građana na promjene pod utjecajem saveznika; spremnosti različitih etničkih i političkih skupina na konsenzus o budućem političkom poretku; prihvaćanju regionalnih čimbenika nove strateške konfiguracije regije itd.

Regiju Bliskog istoka obilježavaju dvije grupe izazova: mnoga neriješena pitanja koja proizlaze iz demografskih trendova, teritorijalnih sporova, unutarnjih i vanjskih sukoba među državama, te posjedovanje strateških naftnih resursa (nafte), čiji raspored čini "stratešku energetska elipsu" na području dijela Bliskog istoka i Kaspijskog jezera. S obzirom na svjetske potrebe za sigurnom opskrbom naftom, međunarodna zajednica uvijek je, na različite načine, bila prisutna u rješavanju prve grupe problema. Pojedine velike sile nastojale su u povijesti ostvariti dugoročniju nazočnost u regiji, ali im to nije uspijevalo bez velikih napora. Danas SAD, nakon akcije "Iračka sloboda" stvaraju mogućnosti za višegodišnju prisutnost u regiji s jednim temeljnim ciljem: dugoročnom stabilizacijom prilika u regiji, što će svijetu omogućiti nesmetanu opskrbu "crnim zlatom".

U analizama nakon vojne intervencije i sloma iračkog režima, dvije se skupine problema čine posebno bitnima. Prvo, razlozi koji su doveli do intervencije, odnosno rasprave koje su vođene između zagovornika i protivnika rata. Njihova analiza bitna je za shvaćanje razvoja međunarodne zajednice, odnosno aktivnosti koje će se poduzimati u borbi protiv terorizma, oružja za masovno uništavanje i drugih sigurnosnih izazova s kojima se suočava suvremeni svijet. Druga skupina problema odnosi se na poslijeratnu obnovu Iraka. Posve je jasno kako si savezničke snage iz mnogih razloga ne smiju dopustiti neuspjehe u normalizaciji života u Iraku. Svaki neuspjeh imao bi vrlo dalekosežne geopolitičke, geostrateške, gospodarske i druge posljedice u regiji, ali i za cijeli svijet.

Rasprave o razlozima za pokretanje intervencije

Od usvajanja Rezolucije 1441 (8. studenoga 2002.), međunarodna zajednica počela se suočavati s ozbiljnim problemom postizanja konsenzusa oko rješavanja problema Iraka. Tada je još uvijek postojalo slaganje među glavnim akterima krize o ciljevima koje treba postići: eliminiranje prijetnje oružjem za masovno uništavanje koje posjeduje Irak, jačanje regionalne stabilnosti smanjivanjem mogućnosti za nove međudržavne sukobe, te poboljšanje uvjeta života iračkom narodu na unutarnjem planu (poticanje unutarnjih promjena kroz smjenu Sadama Huseina i njegovih sljedbenika). Međutim, kako je vrijeme odmicalo, tako su se povećavale i razlike u međunarodnoj zajednici. Neslaganje se posebno izražavalo na četiri područja:

1. izbor ratne opcije
2. krajnji rok za razoružanje
3. trajanje misije inspektora u Iraku
4. diplomatske aktivnosti s ciljem rješavanja krize.

Posebno se čini zanimljivim analiza rasprava o izboru vojne opcije kao sredstvu koje će najučinkovitije riješiti "Iračku krizu". Neslaganje oko roka za razoružanje, trajanje misije inspektora i oko instrumenata koje bi oni koristili u Iraku, te diplomatskim aktivnostima koje su trebale uključiti i prijetnju vojnom intervencijom, samo su posljedica sukoba oko potpore vojnoj opciji rješenja krize.

Glavne rasprave i neslaganje oko upotrebe vojne opcije odnosile su se na dvojbu oko ciljeva koji bi se trebali postići. Iz svih rasprava za i protiv, možemo izdvojiti tri cilja, koji su najčešće spominjani:

1. smanjivanje prijetnje međunarodnoj sigurnosti
2. razoružanje Iraka i uklanjanje oružja za masovno uništavanje
3. promjena režima u Iraku.

Ključno pitanje koje se postavljalo u raspravama bilo je: "Je li trenutno iračko vodstvo tako velika prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti da je potrebno upotrijebiti vojna sredstva kako bi se ta prijetnja smanjila ili u potpunosti eliminirala?" Postavilo se pitanje sposobnosti i mogućnosti iračkog režima, ali i njihove spremnosti za upotrebu oružja za masovno uništavanje.

Tih se dana na različitim mjestima raspravljalo o dokazima o iračkom posjedovanju oružja za masovno uništavanje. Jedno od glavnih uporišta za sumnju kako Irak raspolaže znatnim kapacitetima za proizvodnju i upotrebu takvog oružja, bila su obavještajna izvješća s kraja osamdesetih i početka devedesetih godina, posebice ona koja su nastala nakon Zaljevskog rata 1991. godine i prvih rezolucija UN-a koje su se odnosile na razoružanje Iraka. Sumnju u posjedovanje podupirala je i činjenica da je to oružje korišteno tijekom iračko-iranskog rata, ali i protiv vlastitog stanovništva. U raspravama se nije toliko vodilo računa o novim dokazima (koje inspektori UN-a nisu utvrdili), već se na temelju prijašnjih nalaza, ali i ponašanja iračkog režima, predstavilo jav-

nosti kako Irak zasigurno posjeduje značajne kapacitete oružja za masovno uništavanje.

Recentni događaji oko obavještajnih dokaza koje su tijekom donošenja odluka o vojnoj intervenciji predstavljeni javnosti Velike Britanije i SAD-a, ukazuju, u nedostatku stvarnih dokaza, na tendenciju preuveličavanja stvarne prijetnje. Kako se radilo više o sumnjama, nego o stvarnim dokazima, pokazuje i optužba o nabavi nuklearnog materijala iz Nigerije, koja je nastala na temelju neprovjerenih podataka, postala jednim od glavnih "dokaza" iračke prijetnje međunarodnom miru i stabilnosti, da bi se kasnije pokazala potpuno netočnom (što su potvrdili i oni koji su taj podatak koristili u svojim obavještajnim prosudbama o veličini iračke prijetnje).¹ Sumnje u iračke kapacitete bile su pojačane odbijanjem kontrole naoružanja međunarodnim inspektorima koji su u Irak došli temeljem Rezolucije 1441.

Protivnici ratne opcije upozoravali su na mogućnost uporabe naoružanja za masovno uništavanje od iračkog režima u uvjetima otvorene ratne prijetnje, ili početka ratnih djelovanja protiv Iraka. Oni su isticali kako ga Sadam Husein, ukoliko raspolaže takvim oružjem, neće uporabiti sve dok ne naraste prijetnja opstanku njegova režima. Upozorili su i na činjenicu kako irački režim nije stvarao oružje za masovno uništavanje kako bi ga stavljao na raspolaganje teroristima, već s ciljem vlastite obrane u slučaju agresije ili prijetnje agresijom na Irak.² U prilog toj interpretaciji ide i stanje u regionalnom sigurnosnom kompleksu Bliskog istoka. S obzirom na prijašnje ratne sukobe među državama, te brojna neriješena pitanja (od graničnih, političkih, do gospodarskih), svaka država nastoji organizirati brojnu i dobro opremljenu vojsku, kao i posjedovati oružje za masovno uništavanje, kao svojevrsno jamstvo sigurnosti, ali i pobjede u mogućem ratu.

Spomenute rasprave dovele su do ključnog pitanja: je li potrebno poduzeti vojnu akciju protiv iračkog režima kako bi se postigli ciljevi međunarodne sigurnosti? Rasprave su se vodile oko prirode prijetnje, te mogućnosti da se ta prijetnja realizira na regionalnoj ili globalnoj razini. Zagovornici ratne opcije isticali su kako se radi o takvoj prirodi prijetnje koja ne može biti umanjena ili eliminirana diplomatskim sredstvima, te da je jedini način uklanjanje režima Sadama Huseina, nova politička konfiguracija Iraka, te geopolitička rekonstitucija regionalnih odnosa. A ti se ciljevi mogu ostvariti jedino

1
Izvjешće Vijeću sigurnosti UN-a od 14. veljače 2003. koje su pripremili Hans Blix i Mohammed ElBaradei, potvrđuje kako još nisu pronađeni čvrsti dokazi o obnovi nuklearnog programa u Iraku. Oni upozoravaju da je posljednja inspekcija iz 1998. godine utvrdila kako Irak ne posjeduje mogućnosti za proizvodnju nuklearnog naoružanja, te da dosad (14. veljače 2003.) "nisu pronašli dokaze o promjeni utvrđenog stanja s kraja 1998. godine". Međutim, njihove tvrdnje iz spomenutog izvješća nisu previše koristile opentima ratnoj opciji, jer su inspektori tijekom devedesetih utvrdili kako je irački režim vrlo vješt u skrivanju dokaza, što je bio vrlo jaki argument u rukama zagovornika rata.

2
CIA je tijekom jeseni 2002. godine u nekoliko navrata istaknula kako prijetnja iračkim oružjem za masovno uništavanje može narasti samo u slučaju povećane vanjske prijetnje i to na dva načina: izravnom upotrebom protiv narasle prijetnje (protiv SAD-a i njihovih regionalnih saveznika), te stavljanjem na raspolaganje pojedinih komponenti oružja za masovno uništavanje terorističkim organizacijama.

uporabom vojne sile. Oni su smatrali kako je međunarodna zajednica, s ciljem smanjivanja iračke prijetnje, poduzela mnoge akcije koje nisu dovele do ostvarenja početnih ciljeva. Upravo suprotno, prijetnja je postala veća i to ne samo na regionalnoj razini, već i na međunarodnoj. Strategija "zadržavanja" prijetnje na regionalnoj razini i održavanje ravnoteže, što su bili glavni instrumenti upravljanja regionalnim poretkom od međunarodne zajednice i SAD-a, više nisu davali očekivane rezultate. Instrumenti koji su korišteni u okviru UN-a imali su mnogo nedostataka, a posebice režim sankcija, kojeg su kršile brojne države članice UN-a.

Iako inspekcija iračkog oružja nije donijela velike rezultate tijekom devedesetih, članice Vijeća sigurnosti složile su se ponovno, nakon donošenja Rezolucije 1441, o slanju inspektora u Irak. Zagovornici rata u SAD-u izražavali su velike dvojbe o produžavanju misije inspektorima upravo zbog njihovih slabih rezultata. Isticali su kako primijenjeni instrumenti međunarodne zajednice protiv iračke prijetnje nisu dali poželjne rezultate, odnosno kako prijetnja nije umanjena, već se ona povećava i razvija potpuno izvan kontrole međunarodne zajednice.

Protivnici ratne opcije zagovarali su nastavak strategije ograničavanja razvoja iračkog oružja za masovno uništavanje pojačanim inspeksijskim radom i većom kontrolom međunarodnih sankcija. Također su predlagali širenje humanitarnih misija u samome Iraku, jer su višegodišnje sankcije brojno stanovništvo dovele u vrlo teške životne uvjete. Njihova argumentacija za nastavak inspekcija i režima sankcija počivala je na tvrdnjama kako su, usprkos nedostacima, spomenuti instrumenti ipak polučili značajne rezultate, jer Irak, nakon intervencije međunarodne koalicije 1991. godine, nije više predstavljao ozbiljnu prijetnju regionalnoj stabilnosti. Pojačane inspekcije i veći nadzor sankcija mogu ograničiti svako nasilno ponašanje Iraka u regiji. Dakako, međunarodne inspekcije i sankcije nisu mogle zaustaviti ili ograničiti nasilno ponašanje Sadama Huseina i njegova režima prema vlastitim građanima. To se nikad, tijekom devedesetih, nije postavljalo kao važan cilj međunarodne zajednice.

Rasprave između zagovornika i protivnika ratne opcije vodile su se i oko mogućih posljedica vojne intervencije protiv režima Sadama Huseina. Protivnici rata isticali su brojne posljedice koje će nastati ukoliko se uporabi sila protiv Iraka. Smatrali su kako će posljedice biti velike za sam Irak, regiju, ali i kako će se osjetiti i na globalnoj razini. Intervencija protiv Iraka mogla bi izazvati uporabu oružja za masovno uništavanje, što bi dovelo do brojnih nepotrebnih žrtava. Postojale su procjene kako Sadam Husein nema namjeru koristiti oružje koje posjeduje u svrhu prijetnje susjedima, već da će ga uporabiti samo u slučaju obrane od vanjske agresije. Mnogi analitičari također su isticali kako postoji mogućnost nekontrolirane uporabe oružja za masovno uništavanje protiv pojedinih dijelova iračkog stanovništva u uvjetima po-

jačane vanjske prijetnje.³ Postojala je velika bojazan kako bi prijetnja intervencijom, pa i sama intervencija mogla izazvati namjerno ustupanje oružja za masovno uništavanje terorističkim organizacijama od iračkog režima, s ciljem kasnije osvete svima onima koji bi dali potporu ili sudjelovali u takvim akcijama.

Na regionalnoj razini isticala se mogućnost da Irak uporabi silu prema susjednim državama, koje su označene kao saveznice SAD-a (Irak je lansirao nekoliko raketa protiv Kuvajta tijekom operacije "Iračka sloboda"). S obzirom na ne baš prijateljske odnose Iraka sa susjednim zemljama, postojala je realna opasnost kako bi one mogle iskoristiti situaciju u svoju korist tijekom savezničke intervencije, te nastojati realizirati neke svoje interese i ciljeve koje nisu uspjele ranije (primjerice, Turska na sjeveru u području gdje žive Kurdi i pripadnici turske manjine, ili Iran na južnim dijelovima granice s Irakom).

Glavni zagovornici vojne opcije bile su SAD i Velika Britanija. S obzirom na njihovu povijesnu vezanost uz regiju (Velika Britanija), te znatnu vojnu prisutnost (SAD), postavilo se pitanje stvarnih motiva za uporabu vojnih sredstava. Najviše sumnji u javno izražene razloge za intervenciju moglo se pronaći u susjednim državama koje su smatrale kako bi intervencija mogla izazvati mnoge nove opasnosti u regiji. Nisu previše vjerovala u isticanje razoružanja i smanjivanje opasnosti od oružja za masovno uništavanje kao glavnih motiva za vojnu intervenciju. Puno realnijim im se činila tvrdnja kako SAD nastoje ostvariti dugoročno prisustvo u regiji, te kroz kontrolu iračkih naftnih izvora, ali i ključnih putova za transport nafte iz toga područja, na duže vrijeme ostvariti nadzor nad područjem gdje se nalazi 70 posto svjetskih rezervi nafte.

Države u regiji isticale su kako bi intervencija SAD-a u Iraku mogla izazvati golemo nezadovoljstvo među stanovništvom u pojedinim državama, što bi moglo rezultirati čak i nasilnim smjenama vodstva. Kao što je poznato, prije i u prvim danima intervencije, u mnogim susjednim državama održane su masovne demonstracije protiv intervencije, ali i protiv domaćih režima od kojih se tražilo uskraćivanje potpore SAD-u. Posebno dramatična situacija bila je u susjednom Jordanu, gdje su vlasti morale uporabiti silu s ciljem sprečavanja širenja nezadovoljstva i nasilja. Crne prognoze o nasilnim smjenama vodstva u susjednim državama od radikalnih islamista nisu se obistinile, ali ostaje činjenica kako su radikali pridobili znatnu potporu u stanovništvu.

Na globalnoj razini, smatrali su protivnici rata, moglo bi doći do znatnih pomaka koji će utjecati na razvoj nestabilnosti u mnogim dijelovima svijeta.

3

Analize su polazile od pretpostavke kako bi se Sadam Husein mogao osvetiti onim dijelovima stanovništva koje ne bi imale ništa protiv vanjske intervencije protiv omraženog režima. To se odnosilo, prije ostalih, na kurdsko stanovništvo, protiv kojih je Sadam Husein već ranije upotrijebio bojne otrove tijekom gušenja njihove pobune. Također se nije isključivala mogućnost uporabe oružja za masovno uništavanje protiv većinskog šiitskog stanovništva.

Rat i vojna intervencija imat će velike posljedice na svjetsku ekonomiju, jer je čak i sama mogućnost uporabe sile protiv Iraka znatno povećala cijene nafte. Postojala je bojazan novog velikog naftnog šoka. Najveće posljedice osjetile bi nerazvijene države, te države u razvoju, koje čine većinu u svijetu.

Zagovornici rata svoju su argumentaciju temeljili na procjeni prijetnje regionalnoj i međunarodnoj sigurnosti. Irak je razvijao, proizvodio i rabio oružje za masovno uništavanje. Vijeće sigurnosti UN-a u nekoliko je navrata rezolucijama i inspekcijama nastojalo onemogućiti daljnji razvoj, te uništiti ono oružje koje se još uvijek nalazilo u rukama iračke vojske. Međutim, u tome se nije uspjelo, te je trebalo pronaći nove načine za smanjivanje i eliminaciju prijetnje međunarodnoj sigurnosti. Zagovornike rata nije toliko mučila opasnost izravne uporabe od Iraka,⁴ već mogućnost da bi dio toga arsenala mogao završiti u rukama terorista. Smatrali su kako je to moguće spriječiti brзом i učinkovitom akcijom protiv iračkog režima, koja će eliminirati sve spomenute prijetnje međunarodnoj sigurnosti, te pridonijeti stabilizaciji regije, u kojoj neće više postojati nepouzdana režimi izvan nadzora međunarodne zajednice.

Smjena tiranskog iračkog režima omogućit će drukčiji politički razvoj iračkom narodu. Često je isticana teza o demokratizaciji Iraka i razvoju liberalno-demokratskog modela uređenja jedne političke zajednice. Oprezniji i upućeniji analitičari sporili su se s tezom brzog uvođenja demokracije u Irak, smatrajući kako je to iznimno zahtjevan i vrlo neizvjestan proces u državama kao što je Irak, te kako ne bi trebalo obećavati ono što je teško ili nemoguće provesti. Demokratizacija i liberalizacija odnosa u Iraku, smatrali su optimisti-zagovornici ratne opcije, potaknut će i političke promjene u susjednim državama, što će sve zajedno pridonijeti stabilizaciji prilika u regiji. Dugoročna stabilnost regije znači i izvjesnu budućnost opskrbe naftom industrijski razvijenih država svijeta, što će pridonijeti stabilnom gospodarskom razvoju cijelog svijeta.

Prema tome, isticali su zagovornici rata, dobrobiti koje će donijeti uporaba sile protiv Iraka veće su od opasnosti s kojima bi se mogli suočiti regija i svijet. Isticali su potrebu konačnog rješavanja "iračkog pitanja", jer svako odlaganje daje dodatnu sigurnost Sadamu Huseinu da mu se neće ništa dogoditi bez obzira što radio i poduzimao na unutarnjem ili međunarodnom planu.

Sljedeće područje na kojemu su se sporili zagovornici i protivnici rata bilo je pitanje legalizacije vojne akcije. Velika većina država u međunarodnoj za-

4

Međunarodna zajednica gotovo i nije reagirala na Sadamovo korištenje bojnih otrova protiv unutarnje opozicije (protiv Kurda, te protiv šiitskog stanovništva na jugu Iraka). Rijetki su u međunarodnoj zajednici reagirali na humanitarnu katastrofu koja je zadesila Kurde nakon iračkog poraza u Kuvajtu, kao i na krvavo gušenje pobune na jugu Iraka kada su dijelovi šiitskog korpusa, potaknuti vanjskim savjetima, pokrenuli pobunu protiv Sadama Huseina. Procjena je bila kako je njegov poraz u Kuvajtu početak kraja njegova režima, te kako će unutarnje pobune dovesti do konačnog kraha. Kao što je poznato, Sadam Husein je krvavo ugušio sve pobune, likvidirao protivnike svoga režima i nastavio vladati Irakom.

jednici složila se kako je rješenje "Iračke krize" potrebno tražiti kroz UN i Vijeće sigurnosti, te kako treba postići konsenzus o glavnim instrumentima koji će se koristiti protiv Iraka u slučaju izbjegavanja međunarodnih obaveza.

Na tom se pitanju međunarodna zajednica podijelila na one koji su smatrali kako već postoje odluke o kažnjavanju Iraka u slučaju neispunjavanja rezolucija Vijeća sigurnosti (SAD, Velika Britanija i njihovi saveznici), te na one koji su smatrali kako prvo treba pronaći oružje za masovno uništavanje, te ga, u skladu s Rezolucijom 1441 i svim prethodnim rezolucijama, uništiti. Dakle, inzistiralo se na "utvrđivanju krivice", te na eliminiranju moguće opasnosti, ali kroz miroljubive međunarodne instrumente.

Zagovornici upotrebe sile su isticali kako postoje prethodne rezolucije počevši od završetka Zaljevskog rata 1991. godine, koje Irak nije u potpunosti poštovao, te da Rezolucija 1441 jasno upozorava Irak da će se, u slučaju neispunjavanja obaveza, suočiti "s ozbiljnim posljedicama".⁵ Baš je takva izjava Vijeća sigurnosti poslužila zagovornicima vojne intervencije kao legalizacija upotrebe svih sredstva s ciljem poštivanja zahtjeva međunarodne zajednice. Suočavanje s "ozbiljnim posljedicama" je u Londonu i Washingtonu tumačeno kao prijetnja silom, odnosno mogućnost njezine uporabe u slučaju nepoštivanja Rezolucije 1441, ali i sve prethodne, koje su zahtijevale od Iraka prestanak razvoja, proizvodnje i uporabe oružja za masovno uništavanje.

Protivnici rata isticali su kako nije moguće koristiti tekstove ranijih rezolucija Vijeća sigurnosti o Iraku, posebno ne one iz godine 1991. kao opravdanje za vojnu intervenciju. Istina je, priznavali su, kako Irak nije ispunio sve obveze iz spomenutih rezolucija, ali to ne znači kako bi ga sad trebalo kažnjavati za grijehе koje je počinio deset godina ranije.⁶ Uostalom, ne treba u potpunosti eliminirati i odgovornost Vijeća sigurnosti, posebice stalnih članica, za takvo ponašanje Iraka. Prema tome, ne postoje odluke Vijeća sigurnosti kojima bi se legitimirala vojna intervencija protiv Iraka.

5

U Rezoluciji 1441 doslovno piše: "... that the Council has repeatedly warned Iraq that it will face serious consequences as a result of its continued violations of its obligations". Vijeće sigurnosti u svojim rezolucijama koristi termin "all necessary means" kad odobrava uporabu sile u postizanju određenih ciljeva. Tog termina nije bilo u Rezoluciji 1441.

6

Zanimljiva je interpretacija nekih britanskih pravnika kako irački režim nije ispunio zahtjeve niti iz jedne rezolucije, počevši od Rezolucije 678 (prosinac 1990.) kojom je odobrena vojna akcija za oslobađanje Kuvajta. U toj se rezoluciji koristi termin "all necessary means", što su zagovornici rata također navodili kao argument u raspravi o legalnim okvirima za vojnu intervenciju. Dakle, Sadam Husein nije u potpunosti ispunio sve obveze iz Rezolucije 678 (koja odobrava upotrebu "svih potrebnih sredstava"), nije ispunio obveze iz Rezolucije 687 (kojom se uređuje pitanje prekida neprijateljstava nakon "Pustinjske oluje" i uvjeti Iraku za normalizaciju stanja), pa se protiv njega mogu upotrijebiti i vojna sredstva. Ugledni profesor međunarodnog prava s Oxforda Vaughan Lowe smatra kako su spomenute rezolucije bile "kreacije svoga vremena", te kako ih nije uputno pozivati "u pomoć" danas kada je situacija u regiji i svijetu sasvim drugačija. Smatra kako je potpuno apsurdno "rastezati" rezolucije UN-a godinama, te na njima temeljiti legalitet međunarodnih akcija. Djelovanje Vijeća sigurnosti i UN-a temelji se na stalnom promatranju stanja i promptnim reakcijama na nove uvjete (uostalom, još je 14 rezolucija nakon 1991. godine doneseno o iračkom oružju za masovno uništavanje). Prihvatanje takve interpretacije rezolucija Vijeća sigurnosti stvorilo bi mnogo problema i u drugim regijama svijeta, smatra Vaughan Lowe (*The Economist*, 22 March 2003).

Protivnici rata, za razliku od zagovornika, smatrali su kako Rezolucija 1441 nigdje izrijekom ne spominje upotrebu sile, te da je fraza "ozbiljne posljedice" diplomatski rječnik koji ne podrazumijeva automatski vojnu intervenciju. Uostalom, ta se fraza našla i u prethodnih nekoliko rezolucija o Iraku, ali i u tekstovima drugih rezolucija, pa se nikada nije inzistiralo na upotrebi sile, kao što se to činilo u ovom slučaju. Protivnici rata su isticali kako Rezolucija 1441 jasno ističe da će Vijeće sigurnosti donositi odluke o budućim potezima na temelju izvješća inspektora koji su upućeni u Irak. Kao što je poznato, niti jedno izvješće inspektora s početka 2003. godine nije otkrilo ništa spektakularno o iračkom oružju za masovno uništavanje, što je išlo na ruku onima koji su zagovarali nastavak inspekcija.⁷ Oni su smatrali kako Vijeće sigurnosti ne može donijeti odluku o uporabi sile sve dok se ne prikupe stvarni dokazi o postojanju zabranjenog oružja u Iraku, te utvrde činjenice kako Irak odbija provesti rezolucije UN-a i ne želi uništiti to oružje.

S obzirom na duboka neslaganja oko interpretacije postojećih rezolucija UN-a i mogućnost upotrebe sile protiv Iraka, pojavila se potreba pronalazjenja drugih legalnih okvira za vojnu intervenciju. Oni su pronađeni u Članku 51. Povelje UN-a koja govori o pravu države na samoobranu u slučaju prisutne i prezentne opasnosti. U interpretaciji zagovornika vojne intervencije spomenutog prava država pojavila se i pravo na preventivnu akciju u slučaju procjene opasnosti za sigurnost SAD-a, koja je zapisana u posljednjoj Strategiji nacionalne sigurnosti SAD-a.⁸ Prema tome, nije potrebno čekati da se ta prijetnja ostvari na štetu nacionalne sigurnosti SAD-a ili međunarodne sigurnosti, već treba djelovati preventivno, te upotrijebiti silu, jer druga sredstva nisu pripomogla u smanjivanju i eliminaciji prijetnje.

Protivnici rata se nisu slagali s takvom interpretacijom Članka 51. Povelje UN-a, te su isticali kako se pravo na samoobranu koristi isključivo u situacijama kada je agresija i prijetnja vidljiva i neizbježna, ali ne i onda kada su nepoznate gotovo sve dimenzije pretpostavljene prijetnje. Smatraju kako interpretacija Članka 51. od zagovornika rata promovira jednu sasvim novu doktrinu preventivnog rata, koji može više koristiti interesima države koja ga poduzima, a štetiti interesima svekolike ljudske zajednice.

7

U izvješću od 14. veljače 2003. ističe se pomak u suradnji iračke strane glede uništavanja raketa tipa "al-Samoud" koje su prelazile dopušteni domet od 150 km. Također je istaknuta činjenica kako su inspektori dobili mogućnost nenajavljenih posjeta različitim lokacijama u Iraku, što je iračka strana prije odbijala. Upravo je to izvješće dodatno ohrabrilu one koji su se protivili vojnoj intervenciji, jer su smatrali kako se stvari ipak kreću u poželjnom smjeru. Neki pesimističniji analitičari upozoravali su kako bi to prije moglo biti dio već poznate iračke taktike (sprečavanje rada inspektora, pa iznenadno pristajanje na suradnju, nakon čega slijede opet zabrane i tako unedogled), nego nešto što bi moglo voditi prema mirnom rješavanju krize.

8

U "Strategiji nacionalne sigurnosti SAD-a" objavljenoj potkraj rujna 2002. zagovara se pravo na samoobranu ili preventivnu akciju protiv terorističkih grupa ili "banditskih" (rogue) država. Akciju je moguće poduzimati samostalno (u slučaju izravne ugroze nacionalnoj sigurnosti SAD-a), ili u manjim koalicijama ("Coalitions of the willing"), kad su u pitanju interesi međunarodne sigurnosti. Spomenuti dokument označava početak razdoblja pojačane "militarizacije" vanjske politike SAD-a.

Kao što je vidljivo, procjene prijetnje od iračkog oružja za masovno uništavanje, te načini smanjivanja i njezine eliminacije, duboko su podijelili međunarodnu zajednicu.

Sljedeće područje na kojemu je bila izražena podjela odnosi se na razloge za upotrebu sile protiv Iraka. Zagovornici ratne opcije inzistirali su na ponašanju Iraka i nepoštivanju rezolucija kao dovoljnom razlogu za upotrebu sile s ciljem razoružanja iračkog režima. Oni ističu kako je kredibilitet međunarodne zajednice i svega onog što je stvoreno nakon Drugog svjetskog rata dovedeno u pitanje (posebice uloga i funkcija UN-a), jer postoje države koje ne poštuju volju velike većine, gomilaju oružja za masovno uništavanje, podupiru terorističke organizacije, te destabiliziraju međunarodnu zajednicu. Bilo kakvo popuštanje moglo bi značiti kaos u međunarodnim odnosima. Ukoliko se popusti Iraku u njegovom izigravanju međunarodnih zahtjeva, takvo što moglo bi se pojaviti i kod drugih država. Uskoro bi se međunarodna zajednica našla u ozbiljnim problemima, jer ne bi imala dovoljno sposobnosti za istodobno upravljanje s nekoliko ozbiljnih kriza. Prema tome, vrijeme je, isticali su zagovornici upotrebe sile, za pokazivanje snage i volje međunarodne zajednice i kažnjavanje svih onih koji ne poštuju zajednička pravila ponašanja. Irak je trebao poslužiti kao primjer svima onima koji krenu protiv volje međunarodne zajednice.

Protivnici takvog stava su isticali kako u svijetu postoje i druge države koje posjeduju oružje za masovno uništavanje, pa nitko ne govori o upotrebi vojne sile protiv njih. Oni predlažu redefiniranje međunarodnih režima za kontrolu oružja za masovno uništavanje, odnosno jačanje međunarodnih instrumenata kojima bi se nadziralo širenje toga oružja na nove države. Zaključuju kako bi se međunarodna akcija protiv takvih država mogla prihvatiti jedino uz dva uvjeta: prvo, kada se nedvojbeno ustvrdi postojanje toga oružja s jasno izraženim namjerama države za njegovu uporabu (ili kad je oružje već korišteno), te drugo, autorizaciju za vojnu intervenciju mora dati Vijeće sigurnosti (drugim riječima, korištenje vojnih sredstava u međunarodnoj zajednici mora se temeljiti na odobrenju svjetske organizacije).

Kao mogući razlog za vojnu intervenciju pojavila se i potreba promjene režima u Iraku. Sadam Husein, njegova stranka i pripadnici njegova plemena godinama su tiranizirali iračke građane, iznosili su zagovornici promjene režima. Isticali su kako je vrijeme za izgradnju demokracije u Iraku, koja će uključiti sve dijelove iračkog društva u upravljanje državom. Demokratska tranzicija Iraka imat će pozitivni utjecaj i na susjedne države, te na demokratske promjene u njima. Prema tome, jedan od razloga za intervenciju odnosi se na unutarnje promjene u Iraku, što će poduprijeti većina iračkog stanovništva. Protivnici takvog pristupa ističu kako unutarnja situacija u nekoj državi nije razlog za vojnu intervenciju. U svijetu postoje mnogi diktatorski i tiranski režimi s kojima mnoge države u svijetu surađuju, te nitko ne ističe potrebu za vanjskom intervencijom s ciljem promjene režima i demokratizacije društva.

Najviše rasprava i sporenja na međunarodnoj razini izazvale su procjene prijetnje međunarodnoj sigurnosti. Razoružanje i unutarnje promjene kao mogući razlozi za pokretanje intervencije pojavili su se u zadnjoj fazi "Iračke krize". Odluka o vojnoj intervenciji tada je već bila donesena, bez obzira na to što nisu postojali čvrsti dokazi o postojanju prijetnje međunarodnoj sigurnosti. Dokazi nisu prezentirani ni danas, nekoliko mjeseci nakon slamanja iračkog režima. Ne samo da novi dokazi nisu pronađeni, već se i oni, koji su se činili posebno čvrstima tijekom rasprave u međunarodnoj zajednici i pripreme vojne intervencije, danas pokazuju slabima, čak i lažnim. Ali, danas to malo koga zanima u međunarodnoj zajednici. Pozornost se sve više usmjerava prema posljedicama vojne intervencije, odnosno prema budućnosti Iraka. Kao što je poznato, savezničke snage našle su se u velikim problemima osiguranja poretka u Iraku nakon sloma Sadamovog režima, a u posljednjih mjesec dana suočene su s porastom gerilskih akcija. Savezničke se snage suočavaju s novim izazovima. Takav razvoj situacije ponovno je otvorio rasprave u međunarodnoj zajednici o načinima upravljanja Irakom nakon završetka vojne intervencije. To se pitanje čini ključnim za postizanje uspjeha u poslijeratnoj izgradnji i stabilizaciji Iraka.

Novi izazovi u postizanju mira i stabilnosti

Nakon brze i učinkovite vojne pobjede protiv iračke vojske i iračkog režima, savezničke su se snage našle pred novim zadaćama. Brzina sloma režima pridonijela je svojevrstnom kaosu koji je vladao prvih tjedana nakon prestanka velikih vojnih operacija. Umjesto borbenih djelovanja protiv vojnih postrojbi, savezničke snage morale su organizirati sigurnost i poredak, što je značilo transformaciju zadaća iz čisto vojnih prema policijskim. Čini se kako vojne postrojbe nisu u potpunosti bile spremne za takve zadaće, što dokazuju brojni primjeri iz gotovo svih većih gradova i naselja u Iraku. Treba spomenuti kako je veličina, snaga i tip vojnih postrojbi, koje su poslone u Irak protiv iračkog režima, određivana temeljem procijenjene snage i moći iračke vojske, a ne na temelju pretpostavljenih "novih" zadaća nakon završetka vojnih operacije. Vojni zapovjednici su jasno upozorili kako njihove snage nisu dovoljne za osiguranje sigurnosti u Iraku (policijski poslovi), nadzor teritorija i granica, te za jamstva sigurnosti vlastitih postrojbi.

Nespремnost savezničkih snaga za razdoblje poslije završetka vojnih operacija mnogi analitičari vezuju uz slabo planiranje i pripremu nevojnih zadaća u međunarodnim intervencijama. To je posebno očito kod vojnih snaga SAD-a, koje mogu izvoditi savršeno precizne i učinkovite vojne operacije, ali malo pozornosti posvećuju izgradnji poretka nakon rata.

Jessica Tuchman Mathews, predsjednica Carnegie Endowment u posebnom izvješću njezine fondacije i časopisa "Foreign Policy" piše kako su SAD zanemarile bitne, strateške činjenice u pripremi poslijeratne obnove i nor-

malizacije stanja u Iraku. Ona smatra kako SAD i saveznici nisu samo zanemarili neke detalje, već i "...glavne aspekte iračke političke strukture i dobro poznate lekcije prijašnjih vanjskih intervencija, kao primjerice nužnost brze uspostave učinkovitih policijskih snaga. Plan SAD je pošao od pretpostavke da će iračko vodstvo biti maknuto s minimalnim štetama po funkcioniranje države, te da će SAD biti dobrodošle raširenih ruku. Planiranje najbolje opcije kao vjerojatne je najlošije planiranje: plan je bio 'opterećen' poželjnim ishodom".⁹ Uspoređujući prijašnja iskustva SAD-a u vanjskim intervencijama, zaključuje kako se radi o dosad najsloženijoj operaciji, čiji je vojni dio vrlo uspješno obavljen, ali predstoji vrlo zahtjevno razdoblje normalizacije života u samome Iraku.

Rekonstrukcija institucija političkog sustava u poslijeratnom razdoblju spada u skupinu najsloženijih i najzahtjevnijih mirovnih operacija. Iskustvo Bosne i Hercegovine, te Kosova, ukazuje na složenost procesa normalizacije gospodarskoga, socijalnog i političkog života u zajednici pogođenoj ratom. Za normalizaciju Iraka najveću odgovornost preuzele su SAD i njihovi saveznici. Ukoliko pogledamo dosadašnja iskustva SAD-a u vanjskim intervencijama i uspostavi nove političke infrastrukture u tim državama, dolazimo do zaključka kako su SAD imale malo uspjeha u ostvarivanju tih ciljeva u slučajevima kada su samostalno vodile akciju.¹⁰ U tablici 1. možemo uočiti kako su pogreške u normalizaciji stanja nakon vanjske intervencije češće ukoliko se akcija provodi unilateralno. Uspjeh može jamčiti jedino multilateralni pristup, odnosno sudjelovanje više država u mirovnoj operaciji.

Mirovne operacije izgradnje nove nacionalne političke infrastrukture imaju najmanje pet faza: prva, svrgavanje dotadašnjeg režima (unutarnja pobuna podupirana izvana ili izravna vanjska vojna intervencija); druga, konverzija intervencijskih snaga u snage očuvanja mira i poretka; treća, izbor načina administracije (samo intervencijske snage, samo lokalna lojalna administracija ili kombinacije); četvrta, tranzicijsko razdoblje u kojem dolazi do normalizacije života; te, peta faza, potpuna predaja upravljanja državom lokalnim vlastima izabranim na demokratskim izborima.

Kada se analiziraju iskustva SAD-a u takvim operacijama, tada možemo zaključiti kako su najčešće pogreške učinjene u trećoj fazi. Izbor načina upravljanja nakon vojne intervencije pokazao se slabom točkom u strategiji SAD-a. Primjerice, u sedam slučajeva SAD su izabrale lokalnu vlast koja je odgovarala njima i ostvarivala njihove interese. Niti u jednom od tih slučajeva nije došlo do razvoja demokracije, odnosno do stabilizacije političkog poretka nakon vojne intervencije. Glavni naponi SAD-a bili su često usmjereni

9

Tuchman Mathews, J., *From Victory to Success: Afterwar Policy in Iraq*, Foreign Policy & Carnegie Endowment Special Report, New York, 2003, Pg. 51.

10

Prema podacima Istraživačke službe Kongresa SAD-a, od osnutka SAD su poduzele više od 200 vojnih intervencija izvan svojih granica. Ukupno njih 16 je imalo zadaću obnovu političke infrastrukture i normalizaciju života nakon vojnih operacija.

Tablica 1. Intervencije SAD u svijetu koje su imale za cilj izgradnju ili obnovu političkog poretka (1898-2003.)

Država intervencije	Broj stanovnika	Godine upravljanja	Obilježje operacije	Privremena administracija	Demokracija poslije 10 godina
Afganistan	26.8 mil.	2001-	multilateralna	UN	
Haiti	7 mil.	1994-1996.	multilateralna	Lokalna	Ne
Panama	2.3 mil.	1989.	unilateralna	Lokalna	Da
Grenada	92.000	1983.	unilateralna	Lokalna	Da
Kambodža	7 mil.	1970-1973.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Južni Vijetnam	19 mil.	1964-1973.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Dominikanska Republika	3.8 mil.	1965-1966.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Japan	72 mil.	1945-1952.	multilateralna/ unilateralna	Izravna administracija SAD-a	Da
Zapadna Njemačka	46 mil.	1945-1949.	multilateralna	Multilateralna administracija	Da
Dominikanska Republika	895.000	1916-1924.	unilateralna	Izravna administracija SAD-a	Ne
Kuba	2.8 mil.	1917-1922.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Haiti	2 mil.	1915-1934.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Nikaragva	620.000	1909-1933.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Kuba	2 mil.	1906-1909.	unilateralna	Izravna administracija SAD-a	Ne
Panama	450.000	1903-1936.	unilateralna	Administracija ovisna o SAD-u	Ne
Kuba	1.6 mil.	1898-1902.	unilateralna	Izravna administracija SAD-a	Ne

Izvor: Minxin, Pei, "Lessons of the Past", in: From Victory to Success: Afterwar Policy in Iraq, Foreign Policy & Carnegie Endowment Special Report, New York, 2003, Pg. 53.

prema izgradnji vojne i sigurnosne infrastrukture u tim državama, a zanemarivani su ostali aspekti razvoja jedne zajednice. Nakon povlačenja SAD-a iz tih država, lokalna je vlast iskoristila dobro obučenu i opremljenu vojsku i policiju za teror nad lokalnim stanovništvom i višegodišnji ostanak na vlasti. Najviše uspjeha SAD su imale u slučajevima kada su, nakon tranzicijskog razdoblja, osigurale demokratske izbore, te, u relativno kratkom vremenu, predale vlast izabranim političkim predstavnicima. SAD su također imala više uspjeha u onim operacijama u kojima nisu djelovale same, odnosno u onima u koje je bilo uključeno više država.

Ukoliko usporedimo Irak s prijašnjim slučajevima, možemo zaključiti kako se radi o vrlo složenoj državi, podijeljenoj na nekoliko etničkih skupina, bez demokratskih tradicija; svrgavanje režima Sadama Huseina prouzročilo je potpuni kolaps prijašnje administracije; javljaju se pokušaji organiziranog otpora; vlada duboko nepovjerenje prema pripadnicima intervencijskih snaga itd. Irački slučaj zahtijeva iznimno veliku i složenu međunarodnu operaciju, koja će zasigurno trajati više godina. Koliko je operacija složena pokazuje i činjenica kako se SAD još uvijek nisu odlučile na koje će način organizirati prijelaznu administraciju, odnosno što bi trebao biti konačni cilj. S jedne strane postoje zagovornici prijelazne administracije koja bi trebala osigurati jedinstvenost Iraka, te pronaći model budućega političkog organiziranja (temeljem interesa iračkog stanovništva). Nasuprot njima postoje jaki zagovornici implementacije liberalno-demokratskog modela nove političke organizacije u Iraku.

Kako još uvijek u administraciji SAD-a postoji svojevrsna konfuzija u planiranju poslijeratne izgradnje Iraka, pokazuju i procjene različitih institucija o mogućim troškovima operacije. Procjene se kreću od 70 milijardi USD godišnje, pa do 593 milijarde u sljedećih pet godina. S obzirom na to da su SAD preuzele na sebe najveći dio odgovornosti u Iraku, moglo bi se dogoditi da većina toga novca ide iz proračuna SAD-a.

Sve procjene iz gornje tablice radene su prije završetka vojne intervencije u Iraku. Nove procjene slažu se u jednom: troškovi će zasigurno biti veći, jer će međunarodne snage morati ostati u Iraku duže od pet godina.

Zanimljivo je spomenuti i procjene koje se bave mogućom zaradom Iraka od nafte. Kao što je poznato, Irak je druga država u svijetu po procijenjenim rezervama nafte (poslije Saudijske Arabije), te su mnogi analitičari prije rata tvrdili kako je za poslijeratnu obnovu najvažnije očuvati i što žurnije staviti u funkciju naftna postrojenja, te kako će novac od prodaje nafte biti dostatan za obnovu. Edward C. Chow, bivši izvršni direktor korporacije "Chevron", u svojoj analizi tvrdi kako to neće biti moguće.¹¹ Irak ima kapaciteta za godišnju proizvodnju 2 milijuna barela dnevno. Prema sadašnjim cijenama nafte to znači godišnju zaradu između 15-20 milijardi USD (ovisno o kretanju cijene nafte). Ta sredstva bit će jedva dovoljna za neke žurne poslove u rekonstrukciji Iraka, odnosno za tekuće poslove prijelazne administracije. Ukoliko bi Irak želio povećati proizvodnju na 3 milijuna barela dnevno, u sljedećih nekoliko godina mora uložiti između 30 i 40 milijardi USD u novu tehnologiju i obnovu starih postrojenja. Svako sljedeće povećanje (do, primjerice, 5 milijuna barela dnevno), zahtijeva velika ulaganja u obnovu starih postrojenja, otvaranje novih nalazišta, nova istraživanja itd., što sve zahtijeva desetine milijardi USD, kojih Irak nema. Rješenje je moguće pronaći u vanjskim investitorima (što će se vrlo vjerojatno i dogoditi), ali ni oni ne žele ulagati ogromna

11

Izvor: Chow, C. Edward, "Why Oil Won't Be a Quick Fix?", in: From Victory to Success: Afterwar Policy in Iraq, Foreign Policy & Carnegie Endowment Special Report, New York, 2003, Pg. 57.

Tablica 2. Procjena troškova za rekonstrukciju Iraka

Izvor procjene	Godišnji troškovi	Ukupni troškovi
Administracija SAD-a ("Supporting Our Troops Abroad and Increasing Safety at Home, White House Office of the Press Secretary, March 25, 2003)	3.5 milijardi USD za pomoć i rekonstrukciju Iraka	
Centar za strateške i međunarodne studije ("A Wiser Peace: An Action Strategy for a Post-Conflict Iraq", Washington: Center for Strategic and International Studies, 2003)	6.2 do 7.9 milijardi USD sljedeće dvije godine za sigurnosne i policijske snage, prijelaznu administraciju, proces nacionalnog dijaloga, izgradnju pravosuđa, rekonstrukciju proračuna i programe zapošljavanja i obrazovanja	6.2-7.9 milijardi USD (preporuka, ne procjena)
Ured Kongresa SAD-a za proračun ("An Analysis of the President's Budgetary Proposals for Fiscal Year 2004", Washington, Congressional Budget Office, 2003.)	Između 1 i 4 milijarde USD mjesečno za intervencijske snage. Nisu procjenjivali troškove rekonstrukcije	Nepoznato
UN Program razvoja ("U.N. Estimates Rebuilding Iraq Will Cost \$30 Billion", New York Times, January 31, 2003.)	Oko 30 milijardi USD u prve tri godine	30 milijardi USD
Vijeće za međunarodne odnose ("Iraq: The Day After", New York, Council on Foreign Relations, 2003.)	20 milijardi USD godišnje za rekonstrukciju, humanitarnu pomoć i post-konfliktnu stabilizaciju	Nepoznato
Akademija znanosti i umjetnosti SAD-a, Odbor za međunarodne sigurnosne studije ("War with Iraq: Costs, Consequences, and Alternatives, Cambridge: American Academy of Arts and Sciences, Committee on International Security Studies, 2002.)	Predlažu "Marshall-ov" plan za Irak, koji bi ukupno iznosio 75 milijardi USD u sljedećih šest godina	31-115 milijardi USD
Centar za strateške i proračunske procjene ("Potential Costs of a War With Iraq and Its Post-War Occupation", Washington: Center for Strategic and Budgetary Assessment, 2003.)	20.6-118.6 milijardi USD kroz sljedećih pet godina, za intervencijske snage, humanitarnu pomoć, uspostavu nove administracije, rekonstrukciju i obnovu, te proračun Iraka	103-593 milijarde USD

Izvor: Ottaway, Martina, "One Country, Two Plans", in: From Victory to Success: Afterwar Policy in Iraq, Foreign Policy & Carnegie Endowment Special Report, New York, 2003, Pg. 58.

sredstva u državu čija je budućnost prilično neizvjesna. Rezultati vanjskih investicija, u najboljem slučaju, bili bi vidljivi tek nakon pet godina. Drugo je pitanje u kojoj će mjeri vanjske investicije u naftnu infrastrukturu pripomoći poboljšanju životnih uvjeta iračkog stanovništva, odnosno koliko će se dolara od prodanih barela slijevati u irački proračun. Dakako, postavlja se i pitanje potpore drugih država proizvođača i izvoznica nafte takvim projektima u Iraku. Vrlo vjerojatno im ne bi odgovarao tako veliki udio u Iraku u svjetskoj proizvodnji nafte. Prema tome, postoje brojne prepreke u iskorištavanju iračke naftne infrastrukture za povećanje proizvodnje nafte, koja bi mogla

imati pozitivni učinak na pribavljanje nužnih financijskih sredstava za rekonstrukciju i obnovu Iraka. Sve upućuje na to kako će SAD i njihovi saveznici morati na sebe preuzeti većinu troškova.

Treba istaknuti kako se savezničke snage ne suočavaju samo s unutar-njim stanjem u Iraku kao sigurnosnim i političkim izazovom. Postoje i brojni vanjski čimbenici koji se također moraju ubrojiti u izazove poslijeratne obnove Iraka. Jedan od njih je i odnos susjednih država prema sadašnjem stanju u Iraku i njegovoj budućnosti. U središtu njihovog pristupa nalaze se odnosi SAD i arapskog, te islamskog svijeta. Ne postoje dvije susjedne države s kojima bi SAD imao slične ili istovjetne odnose, što sve čini regionalni sigurnosni kompleks dodatno složenim. Baš takva situacija zahtijeva povećane napore diplomacije SAD-a, kako bi se redefinirali odnosi koji ne zadovoljavaju nove uvjete regionalne sigurnosti. To se, prije svega, misli na odnose SAD-a i Irana, te SAD-a i Izraela. S obzirom na to da nije moguće iz regionalne sigurnosne arhitekture isključiti arapsko-izraelske odnose, diplomacija SAD-a će morati učiniti dodatne napore na pronalaženju zajedničkog zadovoljavajućeg rješenja. Kao što je poznato, ona je poduzela brojne aktivnosti na smirivanju odnosa između Izraela i Palestinaca. U vanjske čimbenike, koji imaju izravni utjecaj na poslijeratnu izgradnju Iraka, možemo svrstati i odnose SAD i velikih europskih država koje su se protivile vojnoj intervenciji. Njihova potpora čini se presudnom u postizanju dobrih i ohrabrujućih rezultata u Iraku.

Uloga i zadaće intervencijskih snaga

Prema svemu sudeći, intervencijske snage nalaze se u Iraku pred vrlo teškim i zahtjevnim zadaćama. Njihovu poziciju otežava i nepostojanje jasne vizije o budućnosti Iraka, odnosno konkretnih planova za razvoj i rekonstrukciju države i društva nakon vojnog sukoba.

Savezničke snage u Iraku imaju nekoliko općih ciljeva, bez čijeg ispunjavanja je teško zamisliti budućnost te zemlje: prvo, osiguranje mira i poretka; drugo, pronalaženje i eliminacija oružja za masovno uništavanje; treće, izgradnja upravljačke političke infrastrukture; četvrto, transformacija regionalne sigurnosne arhitekture i peto, organizacija sigurnosnog sektora Iraka (osnivanje vojske i policije, kao i drugih dijelova sustava nacionalne sigurnosti). Koaliციjske snage trebaju u kratkom vremenu reformirati i organizirati kompletnu sigurnosnu infrastrukturu Iraka, koja je gotovo u potpunosti nestala tijekom vojne intervencije. Upravo njezin nedostatak zadaje najviše problema koaliციjskim snagama u osiguranju mira i poretka u Iraku.

Sasvim je jasno kako bi porast nesigurnosti u samome Iraku, prouzročen nepostojanjem domaćih snaga sigurnosti, mogao zemlju odvesti u kaos, što bi imalo katastrofalne posljedice za regiju i svijet. Stoga se čini ključnim upravo žurna transformacija toga dijela državnog sustava. Trenutačno na teritoriju Iraka postoje dobro organizirane vojne snage sastavljene od pojedinih dijelo-

va iračkog društva. Na sjeveru i sjeveroistoku zemlje nalaze se Kurdi čije su vojne postrojbe bile na strani intervencijskih snaga, ali nisu previše sudjelovale u borbama, te su u potpunosti očuvane. Na jugu postoje organizirane postrojbe koje dolaze iz šiitskog korpusa, a koje su organizirane i obučene zahvaljujući višegodišnjoj pomoći iz Irana. S obzirom na ulogu Sunita u vrijeme Sadamova režima, kada su oni činili glavni oslonac u sigurnosnim strukturama, pretpostavlja se kako su oni danas glavni i u organiziranju otpora savezničkim snagama. Prema tome, sigurnosna infrastruktura države Iraka danas ne postoji, a etnička infrastruktura koja djeluje, nije pogodna za izravnu transformaciju u državne, službene strukture. Pred savezničkim snagama nalazi se vrlo teška zadaća izgradnje jedinstvene državne sigurnosne infrastrukture.

U međuvremenu, njihovu ulogu preuzimaju, s manje ili više uspjeha, međunarodne savezničke snage. Iako je samo nekoliko država sudjelovalo u vojnoj intervenciji, danas se u Iraku u obavljanju različitih zadaća stabilizacije poretka i organizacije normalnog života, nalazi već tridesetak država. Nova sigurnosna infrastruktura Iraka ne može biti izgrađena bez vanjske pomoći. Danas savezničke snage ne jamče samo unutarnju sigurnost i stabilnost, već su one i jamac teritorijalnog suvereniteta i integriteta Iraka. Dakle, u potpunosti su preuzele na sebe odgovornost nadzora iračkog teritorija, te osiguranja granica prema susjednim državama.

U izgradnji oružanih snaga Iraka, vrlo je bitna vojna doktrina koju će implementirati savezničke snage. Ona bi trebala biti isključivo obrambena, čime bi se smanjila mogućnost novih ratova koje bi izazvao Irak. Naoružanje i obuka buduće iračke vojske upravo bi trebali biti usmjereni prema isključivom ispunjavanju obaveza obrane državnog teritorija. Organizacijom i obukom trebalo bi smanjiti mogućnost sudjelovanja vojske u unutarnjim poslovima, kao što je to bio slučaj u vrijeme Sadama Huseina, kada se vojska koristila u slamanju unutarnjih pobuna.

Reforma oružanih snaga i svekolike sigurnosne infrastrukture Iraka trebale bi poslužiti kao primjer susjednim državama, koje još uvijek izgrađuju masovne vojske, koje posjeduju oružje za masovno uništavanje i koje obučavaju svoje pripadnike i za ofanzivna djelovanja izvan teritorija vlastite države. Upravo bi iračka reforma, uz potporu SAD-a i saveznika, trebala takve procese okrenuti u smjeru zajedničke izgradnje mira i stabilnosti u regiji. Ukoliko se nastavi s gomilanjem oružja, ili proizvodnjom oružja za masovno uništavanje, rast će i napetosti u regiji. No, ako države, potaknute promjenama u Iraku, prihvate obrambene doktrine koje neće razvijati i nabavljati naoružanja koje podržavaju ofanzivna djelovanja, tada se može očekivati i razvijanje nove sigurnosne suradnje u regiji. Kenneth Pollack smatra kako bi bilo moguće, pa čak i potrebno, organizirati jednu regionalnu sigurnosnu organizaciju (kao, primjerice, NATO u Europi), koja bi imala funkciju sigurnosnog foruma za rješavanje zajedničkih sigurnosnih i obrambenih izazova.¹²

12

Više o tome u: Pollack, Kenneth, *The Threatening Storm*, New York: Random House, 2002.

Zaključak

Rasprave o korištenju vojnih sredstava protiv onih koji čine prijetnju međunarodnoj sigurnosti, otvorile su mnoge dvojbe današnjeg svjetskog poretka. One, na općoj razini, ukazuju na podjele između onih koji nastoje očuvati međunarodni poredak na temelju institucija koja su izgrađene sredinom dvadesetog stoljeća i njihovog razvoja sve do danas, te onih koji smatraju kako novi odnosi u međunarodnoj zajednici zahtijevaju i izmjenu instrumenata za postizanje sigurnosti. Praćenjem rasprava protivnika i zagovornika ratne opcije, pokazuju se i glavni obrisi nove doktrine preventivnog rata upotrijebljene u rješavanju "Iračke krize". Treba napomenuti kako ove rasprave nisu prestale sa slomom iračkog režima. One se nastavljaju, te se njihovim praćenjem mogu identificirati i glavni pravci razvoja međunarodne zajednice. Na taj razvoj presudnu ulogu će imati uspjeh ili neuspjeh poslijeratne obnove Iraka i trajnija stabilizacije regije Bliskog istoka.

Mnogi autori slažu se kako se uspjehu poslijeratne izgradnje Iraka možemo nadati samo u slučaju da u okviru savezničkih snaga bude što više država i nacija, te da se dijelovi mirovne operacije prepuste UN-u i njegovim specijaliziranim agencijama. Ističu kako bi trebalo izbjeći usko djelovanje nekoliko država, jer postoji velika opasnost od obnavljanja unutarnjeg otpora u slučaju da lokalno stanovništvo procijeni kako se država razvija u nepoželjnom smjeru. Široki multilateralni pristup u konstituiranju savezničkih snaga omogućuje i njihovu široku specijalizaciju za različite poslove, što se pokazalo nužnim u posljednjih nekoliko mjeseci. Naime, pokazalo se vrlo neučinkovitom uporaba vojnih snaga za različite poslove za koje one nisu ni pripremljene niti obučene.

U ovome trenutku za savezničke snage u Iraku čini se ključnim sljedeće: prvo, jasno definirati zadaće savezničkih snaga u Iraku, te pozvati i druge države u svijetu na sudjelovanje u obnovi Iraka; drugo, jasno definirati glavne točke razvoja Iraka s vremenskim planom izvršenja pojedinih faza; treće, žurno pristupiti organiziranju ključnih institucija za funkcioniranje sustava, kao što su oružane snage, policija, sigurnosne službe, pravosuđe i druge; četvrto, osigurati uvjete za gospodarske aktivnosti, kao i funkcioniranja obrazovnog i drugih sustava nužnih za normalizaciju života; peto, vrlo jasno postaviti razdoblje do kada će savezničke snage u Iraku predati svoje ovlasti lokalnim vlastima; šesto, osigurati potporu susjednih države, te jasno definirati glavne elemente nove sigurnosne arhitekture u regiji. Osim tih zadaća, nužno je razvijati multilateralni pristup, što omogućuje suradnju država koje su, tijekom rasprava o "Iračkoj krizi", svrstane u suprotstavljene blokove: zagovornika i protivnika vojne intervencije protiv iračkog režima.

Summary

International security researchers haven't lost interest for the "Iraq Crisis" even after the military operations in Iraq had ceased. In their discussions and debates which they had before the military operation on motives and instruments that should be used in order to secure international security, they highlighted the significance of the crisis in which the international community found itself. The analysis of the debates reveals the main elements of confrontations between opponents and supporters of the military intervention in Iraq. International community is confronted today with a new challenge: after-war restoration of order in Iraq. It is by all means obvious that success or failure of the mission will have direct impact on future development of relations in international community.